

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

MUZEUL NAȚIONAL

XXVII

EXTRAS

București
2015

Colegiul de redacție:
Academician **DINU C. GIURESCU**
Prof. univ. dr. **IOAN SCURTU**
Prof. univ. dr. **ION BULEI**
Prof. univ. dr. **MIHAIL IONESCU**

OANA ILIE
Redactor șef

Corectură:
ALEXANDRA MĂRĂȘOIU

Tehnoredactare:
ALEXANDRA MĂRĂȘOIU

Anuar editat de **Muzeul Național de Istorie a României**, București, Calea Victoriei
nr. 12, tel: 021. 315.82.97, tel./ fax: 021. 311.33.56

Volum tipărit de Editura Cetatea de Scaun, 2015

ISSN 1015 - 0323

**ASPECTE FEMINISTE ÎN EMANCIPAREA FEMEII
DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ**

**FEMINIST ASPECTS IN THE EMANCIPATION OF WOMEN IN THE
PEOPLE'S REPUBLIC OF ROMANIA**

Petruța Cîrdei*

Abstract

The topic of women's emancipation process in Romania has been up for debate since the fall of communism. It has been proven that, since it was a top down process, part of the political program imposed by the Worker's Party in Romania, not correlated with actual needs, the emancipation lacked its social dimension, depriving women of liberties. However, this does not cancel the fact that political rights were given to women, thus reinforcing the conception that the emancipation process has been a reality.

Analyzing the emancipation process in correspondence with various aspects of feminist theories has the purpose of highlighting the specificities of both concepts. In theory, the starting point and the political outcome of the two movements should have overlapped, but the social consequences ended up visibly contrasting.

Keywords: women, ideology, communism, emancipation, feminism

Procesul de instaurare a comunismului în România a avut un parcurs extrem de bine instrumentat, iar ajutorul oferit de Uniunea Sovietică mișcării comuniste din România datează din perioada în care aceasta se afla încă în ilegalitate. Influența exercitată a dus la triumful *revoluției proletare* și începerea procesului de sovietizare. Necesitatea instaurării unei dictaturi a proletariatului era principalul element prezent în discursuri, pentru ca după preluarea puterii motivul proletarului să fie cel în baza căruia guvernarea urma să administreze România. Proletarul era cel care urma să construiască noua democrație populară, cel ce va ajuta la instaurarea egalității între cetățeni și cel cu ajutorul căruia vor fi învinși dușmanii de clasă.

Încă de la primele scrieri ale lui Karl Marx și Friedrich Engels, victoria revoluției proletare însemna eliminarea diferențelor dintre clase, eliminarea opresiunii economice, care, în viziunea acestora, ar fi dus automat și la emanciparea femeii. Autoritatea bărbatului asupra femeii era identificată în dependența economică¹. Odată eliminată dominația economică, femeia urma să fie liberă, să fie egală bărbatului. Programele de guvernare au fost gândite astfel încât să fie cuprinsă problematica

* Doctorandă a Școlii Doctorale de Istorie din cadrul Universității București. Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic ID 140863 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.

¹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Manifestul Partidului Comunist*, Capitolul II, disponibil online la <https://www.marxists.org/romana/m-e/1848/manifest/>.

privind statutul femeii, dar și aspecte ale integrării acesteia în viața publică. Emanciparea femeii devenea politică de stat.

Prin definiție verbul a se *emancipa* semnifică a se desprinde, a se elibera, a nu mai depinde (de ceva sau de cineva), a-și câștiga independența, a se elibera din iobăgie, din șerbie (Sursa: DLRLC – 1955 – 1957), iar substantivul *emancipare* se referă la acțiunea de a se emancipa și rezultatul ei, emancipație. Analizând semantica cuvântului *emancipare* și apartenența la aceeași familie cu verbul reflexiv *a se emancipa*, reiese că acțiunea propriu-zisă trebuie să reflecte un aspect lăuntric, ce pornește din interior către exterior.

Procesul de emancipare a femeii în România nu a fost unul ce a pornit din rândul femeilor, ca nevoie sau dorință a lor, ci a fost impus de instituțiile statului. Întrucât deznodământul acțiunii este de eliberare și câștigare a independenței, chiar dacă este influențat de anumiți factori externi, este corect să afirmăm că în Republica Populară Română a existat emancipare a femeii. Analiza din acest studiu urmărește procesul de emancipare a femeilor din România, inserând anumite concepte feministe, pentru a reda specificitățile fiecăruia, rezultatul anticipat fiind similar, cel puțin parțial. Prezentul demers nu este de a realiza o comparație între cele două, ci de a extrage diferențele între ceea ce presupune un proces de emancipare impus ca politică de stat, în comunism, și care sunt nevoile în ceea ce privește emanciparea, în feminism, având libertatea de exprimare.

Feminismul poate fi definit atât ca un concept intelectual asumat, cât și ca o mișcare politică urmărind dreptatea pentru femei și sfârșitul sexismului în toate formele. Există mai multe accepțiuni și definiții ale feminismului ca urmare a diferențelor de opinie în ceea ce privește ideea de dreptate/nedreptate, precum și o definire clară a sexismului. Cu toate acestea, în cercetarea feminismului, ce urmărește egalitatea socială, se deschid noi perspective asupra fenomenelor sociale, culturale, economice și politice. Dintre subiectele importante ce fac obiectul teoriilor feministe, respectiv aplicabilitatea lor în politică, enumerăm: corpul, munca, sexualitatea, invaliditatea, familia, globalizarea, drepturile omului, cultura populară, rasa și rasismul, reproducerea, știința, sinele, sexul și traficul de ființe umane².

Diferența dintre sensul emancipării oferit de perspectiva *feministă* și cel enunțat de perspectiva *marxistă*, explică Erik Olin Wright, constă în factorul ce oprimă femeia. Perspectiva marxistă nota opresiunea feminină ca fiind una de natură economică. Abolirea capitalismului coincidea, în viziunea marxistilor, cu emanciparea femeii, pe când curentul feminist a cunoscut etape diferite în denunțarea opresiunii ce împiedica emanciparea³. În cercetarea propusă, *Explanation and Emancipation in Marxism and Feminism*, Wright realizează un studiu comparat între emanciparea înțeleasă în marxism și emanciparea înțeleasă în feminism. Denumeste și rezumă opresiunea pentru fiecare din cele două, pentru o înțelegere ușoară, la

² Sally Haslanger, Nancy Tuana, Peg O'Connor, *Topics in Feminism* în *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Ediția Toamnă 2015), Edward N. Zalta (ed.), Capitolul 2.1, disponibil online la <http://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/feminism-topics/>.

³ Erik Olin Wright, *Explanation and Emancipation in Marxism and Feminism*, în "Sociological Theory", Vol. 11, Nr. 1 (Martie 1993), p. 39.

opresiunea de clasă pentru marxism, respectiv opresiunea de gen pentru feminism. Un aspect important în studierea și înțelegerea feminismului este reprezentat de perioada, locul unde s-a manifestat, și autorul care îl conceptualizează.

Una din încercările de a clasifica sau de a găsi un numitor comun în conceptualizările, respectiv mișcările feministe internaționale, o reprezintă diviziunea în valuri⁴. *Primul Val feminist* (First Wave feminism) poate fi încadrat temporal la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, iar ideea centrală în jurul căreia se invocă termenul de feminism era legată de obținerea drepturilor politice ale femeilor. *Al Doilea Val feminist* (Second Wave feminism) are ca punct de plecare sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70, când feministele au transferat lupta pentru egalitate din aria drepturilor politice spre educație, loc de muncă și casă. În această perioadă, au fost aduse în atenția publică problemele identificate în societate referitoare la idealuri propuse ale femeii, precum egalitatea de gen, eliminarea hărțuirii sexuale, a traficului sexual sau inegalitatea salariilor. Eșecul mișcării din acest val constă în faptul că toate aceste afirmații au avut influență doar la nivelul atitudinii, fără aplicabilitate la practicile de combatere la nivel de instituții⁵. Cel de-al *Treilea Val feminist* (Third Wave feminism) introduce în discuția privind eliberarea femeii elementele ce le diferențiază, precum rasa, etnia, clasa, naționalitatea, religia. Introducerea în discurs a diferențierii genului de sex, ca parte din identitate, alături de celelalte aspecte enunțate, sunt factori ce nu ar trebui să influențeze în nici un fel apartenența la mișcarea feministă sau să le diferențieze în obținerea unor drepturi⁶. Există, însă, cercetători ai feminismului care nu acceptă această delimitare în valuri, motivând că astfel se pierde din vedere mișcările de rezistență feminină împotriva dominației masculine dintre primele două valuri, 1920 și 1960⁷, insistând asupra unei abordări a feminismului din perspectiva ideilor și convingerilor, în funcție de categoria de femei pentru care militează⁸.

Istoria feminismului din România a cunoscut o etapă de pauză în perioada comunistă, de aceea este foarte important să separăm mișcarea de emancipare din perioada comunistă de ceea ce este acceptat ca feminism. Diferențierea este cu mult mai clară cu cât în mișcarea feministă internațională a existat o evoluție a conceptului de egalitate dintre femeie și bărbat, pe când comunismul românesc a cunoscut o accepțiune destul de limitată a conceptului de egalitate. Menționăm introducerea studiului de gen și implicațiile aferente în abordările feministe, inexistent în

⁴ Pentru mai multe referințe, vezi Jane Pilcher, Imelda Whelehan, *50 Key concepts in Gender Studies*, Sage Publications, Londra, 2004.

⁵ Nancy Fraser, *Feminism, Capitalism and the Cunning of History*, în "New Left Review", Nr. 56, Martie – Aprilie 2009, p. 98.

⁶ Sally Haslanger, Nancy Tuana, Peg O'Connor, *op. cit.*

⁷ Nancy Cott, *The Grounding of Modern Feminism*, New Haven and London: Yale University Press, 1987 apud Linda Nicholson, *Feminism in "Waves": Useful Metaphor or Not?*, în "New Politics", Ediția Iarnă 2010, Vol: XII-4.

⁸ Pentru o perspectivă mai clară asupra conceptului de Difference/Différence în cercetare, vezi Christina Hughes, *Key concepts in Feminist Theories and Research*, Londra, Sage Publications, 2002, Capitolul 3, „Difference”.

emanciparea femeii din România. Inserțiile de pe parcursul studiului cu referire la feminism au scopul de a aduce în atenția cititorului aceste diferențieri.

Etapele premergătoare instaurării oficiale a comunismului au pus bazele procesului de sovietizare. Instaurarea primului guvern procomunist din istoria României, câștigarea alegerilor de către Blocul Partidelor Democratice (BPD), abdicarea regelui Mihai la 30 decembrie 1947 și proclamarea Republicii Populare Române marchează începutul oficial al *colonizării politice*⁹. Această colonizare a presupus implantarea modelului politic sovietic în procesul de creare a unei noi societăți, a unei societăți comuniste. Concomitent cu lupta pentru putere în stat, se desfășura lupta internă pentru preluarea puterii în Partid.

Dorim să atragem atenția asupra unui aspect edificator în ceea ce privește statutul femeii din perioada respectivă, cu referire la un moment specific petrecut în interiorul Partidului. Ana Pauker era persoana în care Gheorghe Gheorghiu-Dej identifica cel mai important rival politic al său. Parcurusul acesteia până în 1944, perioada din detenție, precum și plasarea sa permanentă în serviciul URSS erau elemente ce îi conturau portretul de adversar politic redutabil. Momentul pe care dorim să-l aducem în atenția cititorului este cel din cadrul Conferinței Naționale a Partidului Comunist din România din octombrie 1945, în cadrul căreia Ana Pauker a decis să opteze pentru funcția de secretar adjunct¹⁰, lăsând astfel conducerea Partidului în responsabilitatea lui Gheorghiu-Dej.

Motivele invocate pentru această decizie priveau condiția sa de „femeie, intelectuală și evreică”, alături de petrecerea anilor din perioada războiului în URSS, aspecte ce, în viziunea ei, ar fi adus prejudicii Partidului¹¹. Temeiul în baza căruia a afirmat că ar aduce prejudicii Partidului se regăsește în afirmația conform căreia „poporul român este înapoiat din punct de vedere cultural, este caracterizat de o înapoiere îngrozitoare, este plin de prejudecăți și n-ar înțelege dacă ar fi desemnată ca secretar general o femeie să conducă Partidul Comunist”¹². Dacă una dintre sarcinile asumate ale viitorului regim este de a lupta pentru emanciparea femeii, de a combate discriminarea, de o integra în societate, de a o scoate din paradigma existentă a femeii, care ar fi motivul pentru care un lider comunist ar face o astfel de afirmație? Anticipa, pe baza cunoștințelor privind experiența sovietică, ce presupunea de fapt emanciparea femeii? Ceea ce putem afirma este că, prin afirmația privind mentalitatea poporului român, Ana Pauker era conștientă de necesitatea schimbării mentalului colectiv pentru acceptarea femeii în anumite poziții cheie. În același timp, lipsa încrederii în forțele Partidului de a realiza această schimbare a mentalului, inclusiv beneficiind de toate pârghiile necesare, pune sub semnul îndoielii afirmația conform căreia

⁹ Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, București, Curtea Veche, 2005, p. 67.

¹⁰ Idem, *Cea mai frumoasă poveste*, București, Curtea Veche, 2013, p. 159-161.

¹¹ Dennis Deletant, Maurice Pearton, *Romania observed. Studies in contemporary Romanian History*, București, Editura Enciclopedică, p. 189 apud Emanuel Copilaș, *Geneza leninismului romantic. O perspectivă teoretică asupra orientării internaționale a comunismului românesc 1948 - 1989*, Iași, Institutul European, 2012, p. 123.

¹² *Ibidem*, p. 124.

îmbunătățirea poziției femeii în societate era una din principalele direcții pe care urma să le adopte Partidul.

Teoriile enunțate de-a lungul timpului privitor la adevăratele motive pentru care s-a dorit emanciparea femeii sunt multiple. Dorim să atragem atenția asupra afirmației conform căreia emanciparea femeii va fi făcută prin muncă, concept al eliberării revendicat din marxism. Cealaltă latură a emancipării prin muncă era de natură economică, în beneficiul politicilor adoptate de Partid. Construcția noii societăți presupunea ca aceasta să fie preponderent industrială, iar valorificarea potențialului uman al femeilor, insuficient exploatat până atunci, însemna o nouă forță de muncă. Cercul era astfel complet. Partidul acorda drepturi egale în domeniul muncii, susținea vehement necesitatea egalității între bărbat și femeie, producția la scară mare presupunea încadrarea de noi muncitori, iar femeile aveau nevoie de emancipare prin muncă.

Dificultatea cu care s-au confruntat femeile este că, deși li s-a acordat drept de muncă, și erau egalele bărbaților în societate, de fapt această emancipare a însemnat cumularea de muncă deja existentă cu alte responsabilități. Femeia a rămas în continuare responsabilă de casă, familie, copii, iar libertatea era transpusă în încadrarea în domeniul muncii, cu posibilitatea de a avea același salariu ca al bărbaților. Politicile sociale adoptate de PMR pentru a ajuta femeile includeau înființarea de creșe, de magazine tip „Gospodina” și promovarea utilizării pe scară largă a aparatului electrocasnice. Ceea ce este important să reținem din aceste măsuri este caracterul discriminatoriu al rolului din interiorul casei. Măsurile erau menite să ofere ajutor femeilor, ceea ce presupune că responsabilitatea acestor activități rămânea în continuare a femeii. Contrar discursului, femeia și-a păstrat rolul tradițional. Încadrarea ei în domeniul muncii însemna sarcini în plus față de cele existente deja, la care s-au adăugat mai târziu și obligativitățile politice. Portretul femeii emancipate din RPR întrunește în final o triplă opresiune: activitatea domestică, activitatea profesională și activitatea politică, toate în egală măsură¹³.

Unul dintre elementele distinctive enunțate în teoriile feministe este cel legat de educarea femeii în spiritul eliminării prejudecăților, a stereotipurilor, a discriminării bazate pe diferența de sex. Clarificarea privind modalitatea prin care se va realiza schimbarea mentalului este oferită de Bell Hooks¹⁴, care susține că înainte de a elimina patriarhatul, trebuie să crească nivelul de conștientizare a acestei nevoi în rândul femeilor¹⁵.

Atât în teoriile marxiste, cât și în cele comuniste, emanciparea femeii era în strânsă legătură cu emanciparea proletariatului. Diferențierea între lupta de emancipare a proletariatului și lupta pentru emanciparea femeii constă în locul unde își au începutul, care este elementul care oprimă. Astfel, dacă pentru femei statutul de inferioritate este ceva împământenit, moștenit ca ordine socială, inferioritatea clasei

¹³ Ioana Cîrstocea, *Conceptul de gen o categorie utilă pentru analiza socio-istorică a regimului comunist din România*, în Ionela Băluță, Ioana Cîrstocea (coord.), în *Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din România*, București, Colegiul Noua Europă, 2002, p. 138.

¹⁴ Autoare, feministă și activist social.

¹⁵ Bell Hooks, *Feminism is for everybody. Passionate Politics*, Cambridge, South End Press, 2000, p. 7.

proletare poate fi regăsită în structura economică, adică în sistemul politic. Remediul pentru această inegalitate constă în redistribuire, nu în recunoaștere¹⁶. Interpretarea pe care o oferă Nancy Fraser¹⁷ se referă la schimbarea situației de exploatare a clasei prin dispariția completă a clasei sau cel puțin prin dispariția formei în care era reprezentat la momentul respectiv proletariatul. Transpunând această afirmație în procesul de emancipare al femeii, putem traduce ca necesară o schimbare a categoriei reprezentată de femei. Totuși, realitatea perioadei, motivația din spatele adoptării anumitor măsuri, precum și inițiatorii oferă o imagine destul de clară asupra lipsei aplicabilității acestei teorii în perioada comunistă. Argumentele comuniștilor cu privire la necesitatea emancipării femeii sunt de natură politică, nu de natură socială.

Considerăm că dominația asupra femeii a fost una atât economică, cât și una social - culturală, ceea ce ar fi presupus în primul rând recunoaștere¹⁸, în sensul dat de Nancy Fraser, apoi de conștientizare a acestei duble opresiuni¹⁹, urmată de redistribuire, ceea ce nu s-a petrecut. Redistribuirea parțială a unor drepturi a fost realizată ca urmare a unei recunoașteri parțiale, care justifică schimbarea sistemului politic, nicidecum o ordine social - culturală, cum ar fi fost firesc și autentic. Recunoașterea parțială pe care o invocăm se referă la recunoașterea Partidului, la un anumit nivel, cuantificat în acordarea de drepturi, însă fără efect pozitiv în realitate. Astăzi, cunoscând aproape integral ce s-a întâmplat de-a lungul celor patruzeci și cinci de ani de comunism, ar fi incorect față de contemporanii acelei perioade să avem așteptarea ca toate procesele ce par firești acum să se fi întâmplat atunci. Spre exemplu, conștientizarea statutului de oprimat al femeii în fața bărbatului, apoi în fața statului, și modalitatea în care ar fi evoluat procesul de emancipare în atare condiții aparțin domeniului istoriei contrafactice²⁰ și nu sunt obiectul acestui studiu.

Tot în aceeași linie, este important să menționăm că dorința de emancipare nu a venit din partea femeilor, nu a existat un program bine structurat al organizațiilor feminine care să ceară emancipare sau egalitate în drepturi. Mișcarea nu a pornit dinspre baza clasei oprite, cum ar fi fost normal, ci a venit de la centru, din rațiuni de stat și din dorința de cooptare a femeilor în toate zonele de interes ale statului. Planurile de dezvoltare economică ale noului regim, care aveau în vedere o puternică dezvoltare industrială a țării, ar fi fost mult mai ușor de atins dacă era integrată și femeia în program, precum și faptul că oferea legitimitate regimului, care promisese eliberare și egalitate.

¹⁶ Nancy Fraser, *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, and Participation*, The Tanner Lectures on Human Values, Universitatea Stanford, 30 aprilie – 2 mai, 1996, p. 12.

¹⁷ Critic, teoretician în domeniul filosofiei politice.

¹⁸ Recunoașterea presupune că asimilarea majorității sau dominația culturală nu ar trebui să mai reprezinte prețul pentru egalitate.

¹⁹ Teoreticieni precum Charles Taylor și Axel Honneth împărtășesc teoria conform căreia recunoașterea trebuie să fie un proces care să pornească din interior, lăuntric.

²⁰ Uneori denumită *Istorie Virtuală*, o formă a istoriografiei ce răspunde unor întrebări de tipul „Ce ar fi fost dacă?”. Pentru o mai bună înțelegere a conceptului, recomandăm volumul coordonat de Niall Ferguson, *Istorie Virtuală. Evoluții alternative și ipoteze contrafactice*, Iași, Polirom, 2013.

Atenția acordată femeilor de către comuniști nu s-a manifestat doar în acordarea unor drepturi, fiind destul de evident faptul că în spatele acestor drepturi și a acestei eliberări s-a ascuns dorința de a coordona viața acestora. Sfera privată ar fi trebuit să rămână locul unde femeia putea fi liberă, opresiunea din spațiul public existând deja prin ideologia impusă, însă prin politicile impuse, Partidul a intrat și în mediul privat. Forța emancipatoare întruchipată în statul comunist, care deși i-a acordat femeii drepturi egale cu ale bărbaților, nu s-a preocupat în niciun fel și de pregătirea bărbatului pentru această emancipare. Eliberarea femeii de sarcinile casnice nu a fost înfăptuită, concepția bărbatului fiind în continuare de stăpân.

Femeia a devenit responsabilă de două servicii: cel plătit în câmpul muncii și cel din gospodărie. Propaganda a ajuns la un asemenea nivel, încât aceasta a ajuns să considere că sarcinile ei includ tot ceea ce se impunea, dar și pierderea conștiinței de ființă independentă. Femeile au purtat greutatea mai multor nedreptăți din perioada comunistă, fiind îndrumate și forțate să muncească, responsabile și de întreținerea ordinii în familie. Interzicerea avorturilor, degradarea suportată în mod frecvent din cauza controalelor ginecologice la locul de muncă, dar și a violențelor fizice la care erau supuse, au dus la subordonarea femeii. Caracterul opresiv al întregului regim a reușit să dezumanizeze complet omul, iar paradoxul emancipării este că întreg procesul a privat femeia de libertăți și drepturi.

Portretul femeii comuniste cuprindea responsabilități precum cele de mamă, muncitoare, soție și cetățeană, pe care la nivel de discurs reușea să le onoreze fără probleme, însă în realitate emanciparea a fost un „mit total”²¹. Se promovau în mod excesiv în revistele de gen femeile care erau mame a mulți copii, muncitoare în fabrici, reprezentante în organele de decizie ale statului, femei ce puteau fi modele de bune practici ale emancipării femeii, dar erau cazuri singulare. Partidul filtra ce anume apărea în atenția publică și erau prea puțin reprezentative pentru marea masă a femeilor, care reprezenta mai mult de 50% din populația statului.

Rolurile de soție și mamă au fost readuse în atenția publică după 1957, odată cu revitalizarea mișcării feminine comuniste, prin înființarea Consiliului Național al Femeilor. Cel mai elocvent exemplu poate fi regăsit în discursul adresat de Dej în cadrul Conferinței Naționale de deschidere a lucrărilor, în care populația feminină era chemată la „intensificarea luptelor pentru propășirea și înflorirea scumpei noastre patrii, pentru fericirea poporului, pentru viața și viitorul luminos al copiilor, pentru victoria deplină a socialismului în Republica Populară Română”²². Menționăm aici două dintre cele trei puncte ce enunțau scopul noii organizații: „consolidarea familiei și creșterea tinerei generații” și „atragera femeii în acțiunile de ocrotire a mamei și copilului”²³.

²¹ Svetlana Aivazova, *La liberté et l'égalité des femmes dans les pays socialistes de l'Europe de l'Est (1960 – 1980)*, în Christine Faure (sous la direction de), *Encyclopedie politique et historique des femmes, Europe, Amerique du Nord*, Paris, Puf, 1997, p. 701-728 apud Ioana Cîrstocea, *op.cit.*, p. 110.

²² *Salutul CC al PMR adresat Conferinței de către tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej*, în „Femeia”, anul XI, nr. 4, aprilie 1958, p. 3 apud Luciana M. Jinga, *Gen și reprezentare în România comunistă: femeile în cadrul Partidului Comunist Român 1944 – 1989*, Iași, Polirom, 2015, p. 103-104.

²³ Arhivele Naționale ale României (ANR), fond CC al PCR, secția Cancelarie, dosar 43/1957, f. 6-7 apud Luciana M. Jinga, *op. cit.*, p. 106.

În ceea ce privește asocierea, în teoriile feministe aparținând celui de-al Treilea Val se acordă importanță majoră sentimentului de apartenență la aceeași mișcare, de încredere și de continuă creștere a luptei anti-discriminare a femeilor, dincolo de rasă, etnie sau clasă²⁴. Reamintim prevederile celei de-a doua Conferințe Internaționale a Femeilor Comuniste din 1921, când era interzisă asocierea cu femei aparținând burgheziei. Mișcarea de emancipare comunistă viza doar femeia proletară și lupta trebuia dusă doar în cadrul și prin proletariat. În viziunea PMR, ceea ce recomanda o femeie pentru a putea accede la anumite funcții politice sau la educație era originea proletară a acesteia, fapt ce a determinat o eliminare voită a femeilor intelectuale din astfel de domenii, urmare fiind și o scădere a calității intelectuale a membrilor de Partid. Cele ce urmau să ajute la schimbarea ordinii politice trebuiau să fie ușor de convinși de anumite principii. Aceleași aspecte privind cooptarea de membri în Partid erau valabile și pentru bărbați.

Un alt aspect important identificat în feminism, pe care îl regăsim și în scrierile lui August Bebel²⁵, se referă la distincția dintre sex și gen. Astfel, *sexul* unei persoane încadrează persoanele în femei și bărbați în funcție de trăsăturile biologice (cromozomi, organe sexuale, hormoni și alte trăsături fizice), pe când *genul* se referă la o încadrare folosindu-se de factorii sociali (statutul, poziția, comportamentul și identitatea), identificând persoanele ca fiind feminine, masculine sau alt gen²⁶. Alegerea de a distinge *sexul* de *gen* este necesară, precum afirma și Bebel, pentru a evita opresiunea cauzată de destinul biologic al unei persoane, militând pentru egalitate de șanse și drepturi indiferent de sexul sau genul pe care îl are o persoană²⁷. Ceea ce Bebel a enunțat în secolul al XIX-lea cu privire la discriminarea cauzată de natura biologică a ființelor a fost revoluționar, acest aspect fiind de natură exterioară, nicidecum ceva controlat, drept urmare, firesc ar fi să nu i se ofere mai multă importanță decât stricta diferențiere biologică.

„Teama de feminism este generată de teama de a pierde statutul de persoană îndreptățită cu privilegiul de a fi servit”²⁸. Motivația de a introduce elemente din feminism în studiul privind situația femeii din RPR vine ca urmare a analizei societății românești de astăzi, din dorința de a înțelege anumite aspecte din identitatea femeii, prin prisma istoriei acesteia în România. Astfel, identificăm dificultăți de înțelegere clară a conceptului de feminism, a studiilor de gen, însă descoperirea este că această practică este destul de comună și în fostele țări comuniste din Europa Centrală și de Est²⁹. Analști contemporani au identificat că, în multe din cazuri,

²⁴ Bell Hooks, *op.cit.*, p. 17-18.

²⁵ Om politic, unul dintre fondatorii Partidului Socialist Democrat al Germaniei, autor al *Women and Socialism*, militant al egalității între sexe.

²⁶ Pentru aprofundare privind teoria genului performativ și a constituirii genului, vezi Judith Butler, *Gender trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, New York, Routledge Classics, 2008 [1990].

²⁷ Mari Mikkola, "Feminist Perspectives on Sex and Gender", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Ediția Toamnă 2012), Edward N. Zalta (ed.), Capitolul 1, disponibil online la <http://plato.stanford.edu/archives/fall2012/entries/feminism-gender/>.

²⁸ Mihaela Miroiu apud Marta Bodo, *Eastern Feminism? Some Considerations on Women and Religion in a Post-Communist Context (Romania, Hungary)*, în „Feminist Theology”, Volumul 24 (I), 23-24, 2015, p. 26.

²⁹ Marta Bodo, *op. cit.*, p. 26.

prejudecățile în ceea ce privește feminismul sunt urmări ale feminismului impus de comunism, iar măsurile de combatere ar fi crearea unui feminism specific³⁰ acestor țări. Explicația necesității adoptării unui feminism specific vine ca urmare a stopării dezvoltării firești a societății, modificarea cursului procesului de emancipare, diferit față de Europa de Vest, unde femeile și-au dus propriile lupte.

Diferențele dintre emanciparea afirmată în doctrină și forma aplicată în regimurile comuniste au fost, după cum am putut observa, majore. Ceea ce urma să fie doctrina proletariatului, în care egalitatea dintre sexe și clase urma să fie principiul guvernator, s-a transformat în doctrina celor ce erau la putere și a propriilor lor credințe. Putem afirma că principiul guvernator a fost intruziunea, în toate formele posibile, în toate domeniile și mediile posibile.

Decizia de a scoate femeia din servitutea bărbatului, a rolului său de soție și mamă în familie, au fost paravanul perfect pentru integrarea unei noi forțe de muncă în societate. Sistemul a făcut-o să creadă în emancipare, i-a oferit o serie de drepturi și libertăți, pe care apoi le-a gestionat cum a crezut de cuviință. Cel mai crunt și dureros aspect al acestui proces de emancipare este cum acesta a reușit să transforme mentalitatea femeilor, cum a reușit să le dezrădăcineze de orice simț al independenței și cum au reușit să le facă să acționeze conform unei realități pe care Partidul a creat-o. Sfera și viața privată au încetat să mai existe în felul în care le înțelegem acum, iar Partidul a devenit cel care inițiază, cel care întreține, cel care protejează, cel care știe adevărul absolut și cel care decide.

³⁰ Mihaela Mudure, *A zeugmatic space: east/central european feminisms*, în Mihaela Frunză, Theodora-Eliza Văcărescu (coord.), *Gender And The (Post) 'East'/'West' Divide*, Limes, Cluj, 2004, p. 3 apud Marta Bodo, *op.cit.*, p. 24.